

Szociometria

Javaslatok a szociometria felvételéhez és értékeléséhez

Készítette: Katona Nóra - Szító Imre

A szociometria a társas kapcsolatok alakulását vizsgáló módszer. A több szempontra kiterjedő vizsgálatból azt a részterületet emeljük ki, melyet eredetileg Moreno is fontosnak tartott. Az alábbiakban a rokonszenvi választások vizsgálatáról és elemzéséről lesz szó. Három kérdést alkalmazunk a rokonszenvi választások vizsgálatához. Minden kérdésre 3 vagy több osztálytársuk nevével válaszolnak a diákok. Ezeknek a válaszoknak a feldolgozása kezdődik a kölcsönösségi táblázatban. A sztenderdek 100-nál több általános és középiskolai osztály vizsgálatán alapulnak.

v = a kapott szavazatok száma , s = a kölcsönös kapcsolatban álló személyek száma

Feldolgozás:

1. Elkészítjük a kölcsönösségi táblázatot.

		Aki szavazatot ad																	v	s
8.o.		N=17																		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
Aki szava- zatot kap	1 EDINA		3		2				1	3	1					2			12	3
	2 ENIKŐ	1														1			2	1
	3 ZOLTÁN																		0	0
	4 KATALIN								1		1						2		4	1
	5 KRISZTINA	3	3				2			1		1			2				12	0
	6 ROLAND										2			3					5	2
	7 GÁBOR									1	3			2					6	2
	8 ÉVA	3											3			3		3	12	3
	9 SALVA	3	1		2							1	3				2		12	4
	10 ÁDÁM						1	1						3					5	2
	11 HAJNALKA														1				1	1
	12 BEATRIX				2			1	1	2							2		8	3
	13 DÁVID						3	1											4	2
	14 ANDREA											3				3			6	2
	15 TÍMEA						2								3				5	1
	16 TÍMEA G.									1		1	3		2				7	2
	17 SÁNDOR			3				2	3		2			2			3		15	1
																		116	30	
																		Vi	S	

Irodalom:

Mérei Ferenc: Közösségek rejtett hálózata, Közgazd. és Jogi, Bp. 1971. A társas atom c. fejezet (kb. 16 oldal)

Hunyady György, 1970. A szociometria módszer és az interperszonális viszony – Pszich. Tanulmányok XI. Bp. Akadémiai K.

Coleman, J.S.: A serdülők szubkultúrája és az iskolai teljesítmény, in: Pataki F. szerk. Pedagógiai szociálpszichológia, 588-600.o.

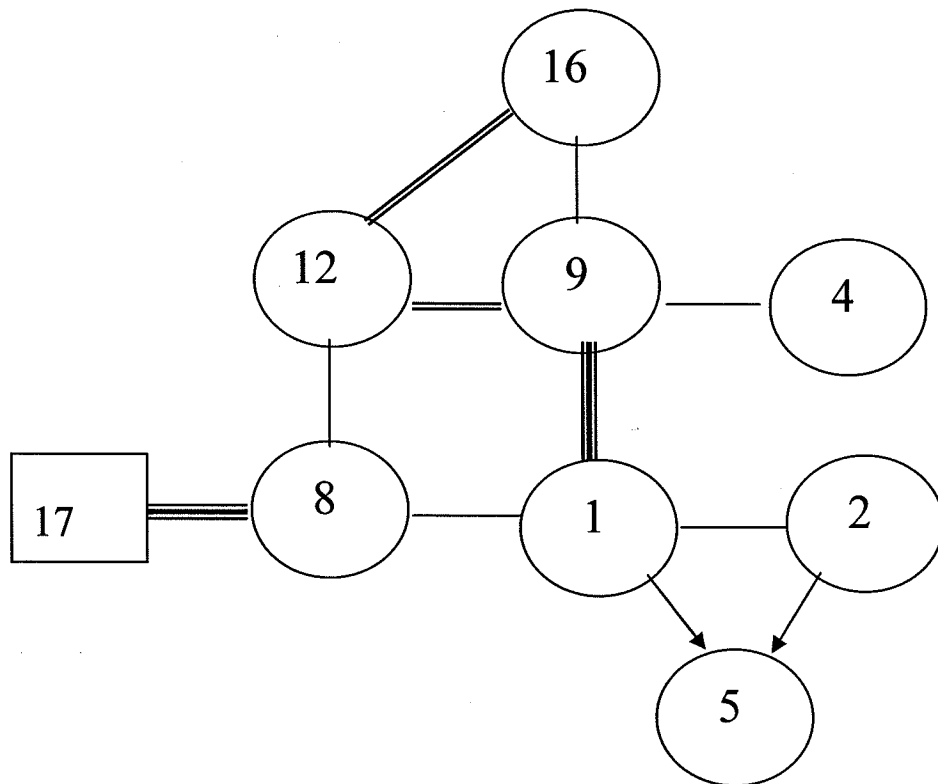
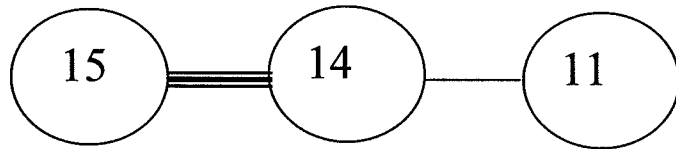
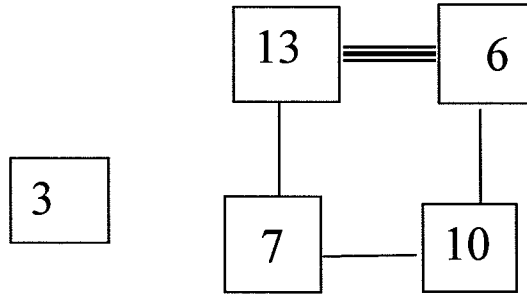
Horváth-Szabó Katalin: 1998. Lélekvilág, PPKE, Piliscsaba (az énképpel kapcs. tanulmányok)

A szociometria vizsgálatával együtt szükséges elvégezni egy iskolai énkép vizsgálatot. Ennek eredményét a szociogramra vetítve szükséges értelmezni. A cél: megtudni, hogy az alakzatok központjában lévő személyek- egyenlő erősségű kapcsolatok esetén mindegyik személy - milyen énképpel (értékrenddel) rendelkeznek, ezáltal milyen módon formálnak véleményt az osztályban.

További instrukciók a szemináriumon hallhatók.

Szociogram 8.oszt.

	Név		
1	A. EDINA	12	3
2	B. ENIKŐ	2	1
3	B. ZOLTÁN	0	0
4	B. KATALIN	4	1
5	B. KRISZTINA	12	0
6	CS. ROLAND	5	2
7	CZ. GÁBOR	6	2
8	D. ÉVA	12	3
9	EL SALVA	12	4
10	H. ÁDÁM	5	2
11	K. HAJNALKA	1	1
12	P. BEATRIX	8	3
13	T. DÁVID	4	2
14	T. ANDREA	6	2
15	T. TÍMEA	5	1
16	T. TÍMEA G.	7	2
17	V. SÁNDOR	15	1

A csoport funkcionálására vonatkozó mutatók leírása és értelmezése

a) Elvárások, a kapcsolatok ideális szintje

A kapcsolatokra vonatkozó elvárást az összes leadott szavazatszám és a vizsgálat intrukciójában feltüntetett optimális szavazatok összegének hányadosa adja. Az ideális szint: ID , - az összes leadott szavazat: V_i , - az optimális szavazatmennyiség: $V_o = 9 \cdot N$, ahol N a vizsgálatban résztvevők száma.

$$ID = (V_i / V_o) \cdot 100 \quad \text{átlag: } 111\% \quad \text{intervallum: } 96 - 122\%$$

A 100%-nál magasabb érték azért fordulhat elő, mert a diákok 3-nál több nevet írnak be. Az instrukciót megengedően kell elmondani, - valóban be lehet írni több nevet is, de kevesebbet is, mint az ajánlott három név.

Ha átlag feletti a mutató értéke, akkor nagyon erős a kapcsolatok létesítésének szándéka. További jelentése, bizalmat tanúsítanak a csoporttagok egymás iránt, a vizsgálatvezető iránt (nem zavarja a csoportot a vizsgálat) vagy a csoport vezetője (az osztályfőnök) iránt. Nem tartanak attól, hogy a vizsgálat eredményének káros következménye lesz. Bízhatnak abban, hogy a csoport vezetője is megfelelően bánik a kapott eredményekkel úgy, hogy ez a csoport javát szolgálja. Néha jó benyomás keltés miatt magas az érték.

Az alacsony érték, a már több éve fennálló csoportnál csalódottságot fejez ki. Általában pedig bizalmatlanságot egymás, a vizsgálatvezető vagy a csoport vezetője iránt. A csoportra a kényszerű együttlét megélése jellemző, melyen belül a tagoknak védekező stratégiákat kell kialakítaniuk, hogy a mindennapi találkozások elkerüljék az érzelmi részleteket. Az alacsony elvárások gátolják a csoport fejlődését is.

b) A viszonzott kapcsolatok, az észlelés reális szintje

A kölcsönös választások számának (K) és a leadott összes szavazatnak a hányadosa, szorozva százszal. A K értékét úgy kapjuk meg, hogy megszámláljuk az ábrázolt szociogramon, hány viszonzott választást találunk. Ezt megszorozzuk 2-vel. A reális szint:

$$RE = (K / V_i) \cdot 100 \quad \text{átlag: } 59\% \quad \text{intervallum: } 52 - 66\%$$

Ez a mutató a kapcsolatok észlelésének pontosságát fejezi ki.

A magas ID és alacsony RE együttjárása az intenzív barátkozást igénylő, de a tényleges szándékokat, összeállításokat rosszul felmérő csoportról tanuskodik. Ilyen eredmény gyakran az induló csoportokban születik, ahol a tagok bizalommal vannak egymás iránt, de még nem ismerik egymás tényleges szándékait.

Az alacsony ID és magas RE az olyan csoportokban jelenik meg, ahol egymás erőteljes bírálata az osztályklímát meghatározó tényező. A tagok gyakran kisebb zárt csoportokba tömörülnek, hogy támogassák egymást a többiek kritikájával szemben. A kisebb csoportokhoz tartozás a tényleges kapcsolatok pontosabb bejölését teszi lehetővé.

Ha az ID és RE egyaránt magas, akkor nagyon megbízhatóak, kiszámíthatóak a kapcsolatok. Néha arra utalhat, hogy a vizsgálat hírére előzetes megbeszélés folyik arról, ki kit választ.

Ha az ID és az RE egyaránt alacsony, akkor erős gyanakvás van a tagok között. A csoport nem nyújt védelmet a tagjai számára. Kiszámíthatatlanul alakulnak a kapcsolatok.

c) Kölcsönösségi indexek

Azt mutatják meg, hogy a tagok hány %-ának van legalább 1 kölcsönös kapcsolata a megadott kritérium alapján.

$KL1$ a legkedvezőbb feltétellel számítja a kölcsönös kapcsolatot. Ha K_{01} : azoknak a tagoknak a száma, akiknek legalább egy kölcsönös kapcsolatuk van akkor

$$KL1 = (K_{01} / N) \cdot 100 \quad \text{átlag: } 92\% \quad \text{intervallum: } 86 - 98\%$$

Más megközelítésben ez azt jelenti, hogy általában a csoporttagok 7%-a magányos. Egy 30 fős csoportban, ha 2 fő magányos, az átlagosnak számít a csoport funkcionálása szempontjából, - semmiképpen nem az egyének szempontjából.

Ha magas a $KL1$ index értéke, akkor a csoportban vagy nagy tolerancia van az eltérő viselkedéssel rendelkező tagok iránt is vagy pedig jó benyomás keltésről van szó. Ez utóbbi esetben a csoport idealizált képet

nyújt önmagáról, Szeretne megfelelni az "udvariassággal viseljük el egymást" hallgatólagos elvárásának. A magas értéket a szerepelmélet és a benyomáskeltési elmélet keretében értelmezhetjük.

Az alacsony érték esetenként durva közönyt fejez ki azokkal a tagokkal szemben, akik a csoportban magányosak. A csoport belső köréhez tartozók közül szeretnék, ha a peremen lévők közül néhányan el is hagynák a csoportot.

Ennek mérlegeléséhez a magányosság különféle változatait meg kell különböztetnünk. Nem ténylegesen magányos az a személy, akinek technikai okokból nincsen kölcsönös kapcsolata, pl. azért mert bár jelen volt, nem töltötte ki a lapot, - visszautasította a kitöltést. Enyhe mértékben mellőzött az a személy, aki választ másokat, őt is választják, de ezek nincsenek összhangban egymással. A legerőteljesebben mellőzött az a személy, aki választ másokat, de őt senki sem választja. Ha az így jellemzett magányosok miatt alacsony a kölcsönösségi index, akkor rideg, elutasító légkör uralkodik velük szemben.

A KL3 mutató értékét úgy kapjuk meg, hogy megszámloljuk hány olyan személy van, akinek legalább egy 3-szorosan viszonzott kapcsolata van. Ez utóbbi betűjele: KÖ3.

$$KL3=(KÖ3/N)*100 \quad \text{átlag: } 62\% \quad \text{intervallum: } 48 - 76\%$$

Átlagosan a csoportokon belül a tagok kétharmadának van háromszorosan viszonzott kapcsolata. Magas értéke az intim, elmélyült barátságokra utal, ez képezi a csoportkapcsolatok "mélystruktúráját". A csoporttagok, mint barátok is fontosak egymásnak, bizalmas dolgaikat megbeszélik egymással.

Alacsony értéke azt sugallja, hogy a csoportos együttlét formális kötelesség. Ilyen állapot lehet egy új csoport kezdetén, ahol még nem volt idő a kapcsolatok mélyítésére, de a több éven át funkcionáló csoportokban a tagoknak az egymástól való távolodása is kifejeződik így. Gimnáziumban akkor jelenik meg, ha az osztályon belül megélt és megszakadt partnerkapcsolatok szétzilálták a barátságokat, s inkább az osztályon kívüli baráti csoportok vagy partnerkapcsolatok formája vált uralkodóvá.

d) Sűrűségi index

Azt mutatja meg, hogy egy tagnak átlagosan hány másik személlyel van kapcsolata. A sűrűségi mutató - SR

$$SR= S/N \quad \text{átlag: } 3,00 \quad \text{intervallum: } 2,7 - 3,37$$

Az S értékét úgy kapjuk meg, hogy összeadjuk a személyenkénti kapcsolatok számát.

Az átlagosnál magasabb érték azt fejezi ki, hogy a csoporton belül fontos a sok barát (4-7) fenntartása, alacsony értéke arra utal, hogy zömében néhány fős barátságokból szerveződik egészé a csoport. A magas érték a csoport stabilitását biztosítja. Ha fluktuáció van, mert új tag érkezik, régi távozik pl. külföldi tanulmányok miatt, akkor nem inognak meg alapvetően a kapcsolatok, hiszen többféle kötelék erősítette egymást. Ha egy kapcsolat egyszeres viszonzásra épül, ott inkább a napi hírek, pletykák továbbítása zajlik, míg a háromszoros viszonzást tartalmazó barátságokban a személyes problémák feltárása és meghallgatása történik. A magas sűrűségi értékkel rendelkező csoportokban gyakran nem a tanulásért, hanem a barátkozásért önmagáért járnak a diákok iskolába. Fontosabb számukra a tanítási órák közti szünet valamint az órák alatti beszélgetés, a titkos üzenetek küldése. Ez a rejtett valóság sokat jelent számukra.

A sűrűség alacsony értéke az instabilitást, a könnyebb felbomlás lehetőségét hordozza magában. A vélemények továbbadása lassan történik és torzulhat is a továbbítás során.

e) Tömbmutató

A tömbmutató maximum (TM) azoknak a tagoknak a számarányát fejezi ki %-ban, akik a legnagyobb alcsoporthoz tartoznak. Alcsoportnak tekintjük azt az összetartozó egységet, amelyben a tagoknak legalább egy kapcsolatuk van egymással.

Ha n azoknak a tagoknak a száma, akik a legnagyobb alcsoporthoz tartoznak, akkor

$$TM= (n/N)*100 \quad \text{átlag: } 62\% \quad \text{intervallum: } 43 - 81\%$$

Magas érték esetén egyetlen nagyobb alcsoport irányítja, befolyásolja a csoport életét. Ajánlatos megvizsgálni, kik a központi alakjai, mert a csoport egészére hatást gyakorolnak.

Alacsony érték esetén kettő vagy több kisebb alcsoport rivalizál egymással. A csoport nehezen irányítható, mert a tagok az ellentétes kezdeményezésekkel, a nézetek ütköztetésével vannak elfoglalva. Mindig ajánla-

tos mérlegelni, hogy átmeneti jellegű-e az alcsoportok képződése, pl. nincs múltja a csoportnak vagy ennek el-
lenkezőjéről van szó.

f) Fiúk-lányok kapcsolatának aránya

Az FL mutató a fiú-lány kapcsolatban résztvevők %-os arányát fejezi ki.

$$FL = ((F + L)/N) * 100 \quad \text{átlag: 20\%} \quad \text{intervallum: 3 - 37\%}$$

A magas érték azt fejezi ki, hogy a csoport életének fontos része a nemek közti kapcsolatok vállalása. Az alacsony érték lehet életkori sajátosság, lehet a csoport kezdeti állapotának jellemzője, - hosszabb távon viszont a partnerkapcsolatokra vonatkozó csalódottságot fejezi ki a csoporton belül.

A fentiekben szereplő 8. osztály mutatói:

$$ID = (116/153) * 100 = 76\%$$

$$RE = ((25 * 2)/116) * 100 = 43\%$$

$$KL1 = (16/17) * 100 = 94\%$$

$$KL3 = (8/17) * 100 = 47\%$$

$$SR = S/N = 1,76$$

$$TM = (n/N) * 100 = (9/17) * 100 = 53\%$$

$$FL = (2/17) * 100 = 12\%$$

A központi személyek megállapítása a $\underline{v}$ és $\underline{s}$ oszlop alapján történik rangsorolással. Az első 7-10 személy rangsora alapján kiválasztjuk az első 5 személyt, akiket egyenként jellemzünk az IKON kérdőív segítségével, grafikonon ábrázolva az eredményeket.

A SZOCIOMETRIAI MUTATÓK ÉS AZ Ikon -Énkép KÉRDŐÍV EREDMÉNYEI ALAPJÁN SZÖVEGES ÉRTELMEZÉST ÍRUNK. AZ ÉRTELMEZÉS A DOLGOZAT LÉNYEGES RÉSZÉ!!!

Név:.....

osztály:.....

A kérdések segítségével azt szeretném megtudni, hogyan alakulnak ebben az osztályban a baráti kapcsolatok. Kérlek, hogy az alábbi kérdések mindegyikére lehetőleg 3-3 osztálytársad teljes nevével válaszolj! Lehet több vagy kevesebb nevet is beírni. A kérdőív feldolgozása után a végeredmény az osztály előtt nem lesz kihirdetve, de egyénileg vagy szűkebb baráti csoportban a saját eredményedet megismerheted.

1. Ha volna egy problémád, kinek a tanácsára hallgatnál szívesen az osztálytársaid közül?

1..... 2..... 3.....

2. Ha egy kisebb csoport hétvégén kirándulni menne, kikkel mennél legszívesebben kirándulni az osztálytársaid közül?

1..... 2..... 3.....

3. Ha befejezed az iskolát, kikkel találkoznál szívesen az osztálytársaid közül?

1..... 2..... 3.....

Név:.....

osztály:.....

A kérdések segítségével azt szeretném megtudni, hogyan alakulnak ebben az osztályban a baráti kapcsolatok. Kérlek, hogy az alábbi kérdések mindegyikére lehetőleg 3-3 osztálytársad teljes nevével válaszolj! Lehet több vagy kevesebb nevet is beírni. A kérdőív feldolgozása után a végeredmény az osztály előtt nem lesz kihirdetve, de egyénileg vagy szűkebb baráti csoportban a saját eredményedet megismerheted.

1. Ha volna egy problémád, kinek a tanácsára hallgatnál szívesen az osztálytársaid közül?

1..... 2..... 3.....

2. Ha egy kisebb csoport hétvégén kirándulni menne, kikkel mennél legszívesebben kirándulni az osztálytársaid közül?

1..... 2..... 3.....

3. Ha befejezed az iskolát, kikkel találkoznál szívesen az osztálytársaid közül?

1..... 2..... 3.....

Ikon

Név:.....

Osztály:.....

Kérlek, írd be a véleményed kifejező számot az állítások mellé!

1 = Egyáltalán nem értek egyet (az állítással).

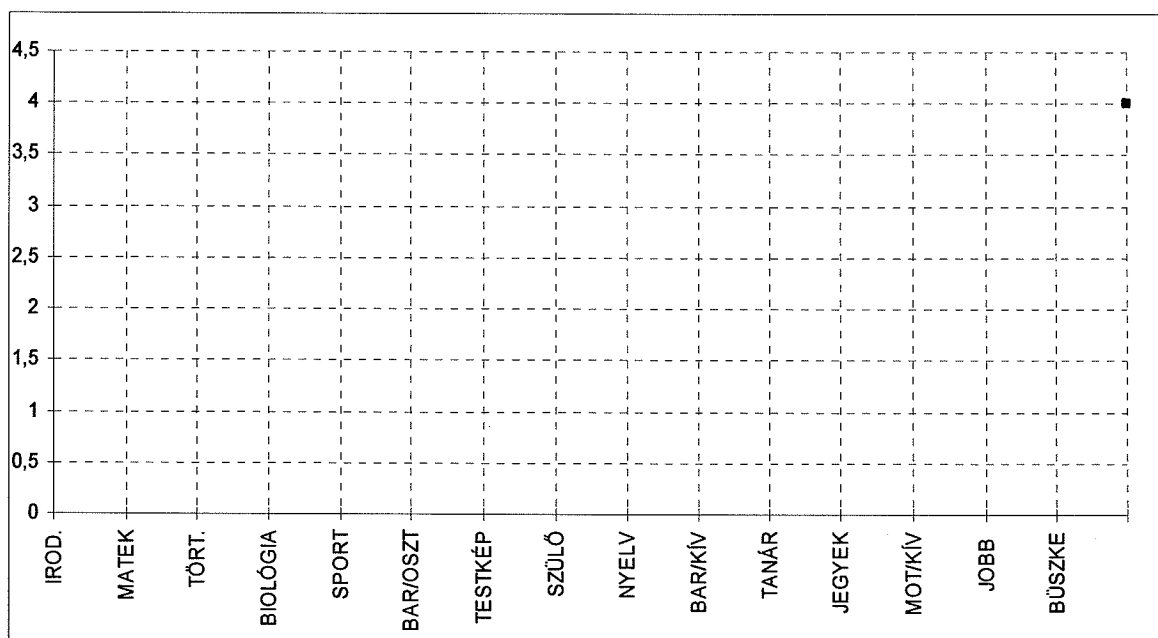
2 = Nem értek egyet (az állítással).

3 = Egyet értek (az állítással).

4 = Teljesen egyet értek (az állítással).

- .....1. Elégedett vagyok az irodalomból kapott osztályzataimmal.
- .....2. Jobban tudom a matematikát, mint a hasonló korúak többsége.
- .....3. Büszke vagyok arra, ahogyan tudom a történelmet.
- .....4. Élvezettel foglalkozom a biológiával az iskolán kívül.
- .....5. Azt hiszem, van tehetségem a sportban.
- .....6. Sok barátom van az osztályon belül.
- .....7. Mások jó megjelenésűnek tartanak.
- .....8. Szüleim megértenek engem.
- .....9. Büszke vagyok arra, ahogyan tudom a(z) ..... nyelvet. (*Vmilyen idegen nyelv neve.*)
- .....10. Az iskolán kívül könnyen tudok barátokat szerezni.
- .....11. A tanárok észreveszik és elismerik tudásomat, tehetségemet.
- .....12. Jobban tudom az irodalmat, mint a hasonló korúak többsége.
- .....13. Büszke vagyok arra, ahogyan tudom a matematikát.
- .....14. Élvezettel foglalkozom a történelemmel az iskolán kívül.
- .....15. Elégedett vagyok az osztályzataimmal biológiából.
- .....16. Büszke vagyok sportteljesítményemre.
- .....17. Az osztálytársaim közül többen szeretnék, ha a barátjuk lennék.
- .....18. Ha most a tükörbe néznék, elégedett lennék a külsőmmel.
- .....19. Szeretek szüleim társaságában lenni.
- .....20. Élvezettel foglalkozom a(z) ..... nyelvvel az iskolán kívül. (*Ugyanaz, mint fent.*)
- .....21. Az iskolán kívül jól érzem magam a velem egykorúak társaságában.
- .....22. A tanáraink észreveszik, ha nagyobb erőfeszítést teszek a tanulásban.
- .....23. Büszke vagyok az irodalom tudásomra.
- .....24. Élvezettel foglalkozom matematikával az iskolán kívül.
- .....25. Elégedett vagyok az osztályzataimmal történelemből.
- .....26. Jobban tudom a biológiát, mint a hasonló korúak többsége.
- .....27. Élvezettel foglalkozom a sporttal az iskolán kívül.
- .....28. Könnyen tudok az osztályon belül barátokat szerezni.
- .....29. Olyan ruhákat hordok, amit szeretek.
- .....30. Van olyan terület, ahol a szüleim tehetségesnek tartanak.
- .....31. Jobban tudom a(z) ..... nyelvet., mint a hasonló korúak többsége. (*Mint fent.*)
- .....32. Sok barátom van az iskolán kívül.
- .....33. A tanárok meghallgatják a problémáimat.
- .....34. Élvezettel foglalkozom az irodalommal az iskolán kívül.
- .....35. Elégedett vagyok az osztályzataimmal matematikából.
- .....36. Jobban tudom a történelmet, mint a hasonló korúak többsége.
- .....37. Büszke vagyok a biológia tudásomra.
- .....38. Jobban megy a sport nekem, mint a hasonló korúak többségének.
- .....39. Jól érzem magam az osztálytársaim körében.
- .....40. Olyan frizurám van, amit szeretek.
- .....41. Szüleim és én sok időt töltünk együtt.
- .....42. Azt hiszem, van tehetségem a(z) ..... nyelvhez. (*Mint fent.*)
- .....43. Az iskolán kívül többen szeretnék, ha a barátjuk lennék.
- .....44. A tanárok segítenek nekem, hogy jól menjek a dolgaim az iskolában.

Ikon (Iskolai énkép)

Az összesített értékeket akkor tekinthetjük magasnak, ha a megadott átlagot legalább 0,5 –del haladják meg, alacsonynak tekintjük, ha legalább 0,5-del alatta van az átlagnak.

						Átlag (4-gyel osztani)
IROD.	1	12	23	34	2,27	
MATEK	2	13	24	35	2,09	
TÖRT.	3	14	25	36	2,48	
BIOLÓGIA	4	15	26	37	2,33	
SPORT	5	16	27	38	2,9	
BAR/OSZT	6	17	28	39	2,81	
TESTKÉP	7	18	29	40	2,99	
SZÜLŐ	8	19	30	41	3,04	
NYELV	9	20	31	42	2,45	
BAR/KÍV	10	21	32	43	3	
TANÁR	11	22	33	44	2,39	
JEGYEK	1	15	25	35	2,53	
MOT/KÍV	4	14	24	34	2,29	
JOBB	2	12	26	36	2,1	
BÜSZKE	3	13	23	37	2,2	

Iskolai énkép $= (\text{Irod.} + \text{Matek.} + \text{Tört.} + \text{Bio.} + \text{Nyelv}) / 5$ ----- átlag: 2,3
(az iskola kultúrája)

Társas-fizikai énkép: $(\text{Sport} + \text{Barát/o.} + \text{Testkép} + \text{Barát/kív.}) / 4$ ----- átlag: 2,85
(a fiatalok kultúrája)

Jellegzetes konstellációk:

- Mindkettő alacsony – kritikus, elégedetlen az iskolával, elégedetlen önmagával, a barátokkal
- Iskolai alacsony, Társas magas: elégedettség a barátokkal, a saját megjelenéssel, a sportolás kedvelése- problematikus iskolaválasztás, pályaválasztás, elégedetlenség a tanárokkal, a tanulás értelmének megkérdőjelezése
- Iskolai magas, Társas alacsony: iskolai teljesítményre törekvés, miközben a barátokkal konfliktus lehet, ugyanúgy a testi megjelenéssel.
- Iskolai és Társas egyaránt magas: fontos a tanulás és fontos a fiatalok világának az értékrendszere egyaránt.